

BIDF

Bajnokok, mint mi

KOVÁCS PATRIK

SPÁRTÁTÓL ALEPPÓIG TERJED A HÉTKÖZNAPI HŐSÖK TABLÓJA A BUDAPESTI NEMZETKÖZI DOKUMENTUMFILM FESZTIVÁL IDEI PROGRAMJÁBAN.

Már negyedik alkalommal nyitotta meg kapuit a *Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál*. A jelenlegi versenyprogram ugyan bőséggel merít a globális világ égető problémái (rasszizmus, nemzedéki ellentétek, migrációs válság, diszkrimináció) közül, ám csúcscarabjai egyetlen vezértéma köré szerveződnek: határpozíciójú átlagemberekről szólnak, akik a legkeményebb próbatételek közepette is szívósan küzdenek akár egy nemes idea szolgálatában, akár identitásuk vagy szűkebb családjuk megóvásáért. Bátor magány, makacs tisztesség és vakmerő önfeláldozás: a fesztivál legjobbjai eme univerzális értékeket állítják a közönség elé egy-egy kivételes életút, emberi teljesítmény példaszzerű felmutatásával.

Két kitűnő magyar produkció is külföldijben részesült a mustrán: Simonyi Balázs *Ultra* (2017) című opusza és Bartha Máté kisfilmje, a *Bajnok* (2017) hősei egyaránt sportolók. Előbbi a Spartathlon elnevezésű ultramaraton futóverseny néhány résztvevőjét követi nyomon, akik előtt gigászi kihívás tornyosul: időre kell teljesíteniük a két- és félszáz kilométeres távot Athén és Spárta között. Simonyi – aki maga is a versenyzők sorát gyarapítja – színes társaságot vesz górcső alá: időződő apa és értelmi fogyatékossgal küszködő fia, bizonyításvágytól fűtött magyar kisember és mély gyászát futásba „fojtó” német családanya perspektívája váltja egymást a filmben. A kamera bámulatot észrevétlenséggel lopózik közel a megállás nélkül menetelő versenyzőkhöz, hogy diszkrétén felfedezze megrabolt álmait, hiú reményeiket, gyarlóságukat és nagyságukat.

A rendezőt egyszerre foglalkoztatja, miért vágyik vissza a túlhajszolt, mo-

dern ember a természet anyaölebe, ugyanakkor ama nemes önzést is fűkészi, mellyel a futók képesek lélekbent, testben tökéletesen egybeolvadni heroikus küldetésükkel. Az *Ultra* leginkább rétegzett karaktere nem a melankóliára hajlamos rendező és nem is a nemzetközi csapat valamely tagja, hanem egy ötvenes éveiben járó magyar férfi, a hajdani „rendszerelő” nemzedék tipikus képviselője. Szabó Béla látszatra átlagember (ragyogó önjellemzés, amikor megemlíti, hogy a budapesti telefonkönyvben e név tizenöt oldalt tesz ki); saját bevallása szerint is csekély tehetséggel áldotta meg a sors, vasszorgalma azonban nem ismer határokat, hiszen saját szakállára, versenyen kívül akkor is belevág a Spartathlonba, amikor a megmérettetésen – többszöri sikertelen teljesítés miatt – hivatalosan már nem indulhatna. Vesszőfutása éppen e lehengerlő küzdőszellem miatt izgalmasabb és sokkal inkább azonosulásra csábító, mint a többieké. A film vizualitása is leleményes: a kamera a figurákhoz hasonlóan folyamatosan mozog, „körbetáncolja” a roppant küzdőteret, a görög tájat pásztázó drónfelvételek és a hangulatos éjszakai képek pedig fontos tartozékai az atmoszféreaépítésnek.

A *Bajnok* főhőse Vanessa, a fiatal cigánylány, akinek egyetlen lehetősége a felemelkedésre, ha kiaknázza ökolívói tehetségét. A rövidfilm végigkíséri az ifjú hősnőt a dohos vidéki edzőteremből a neves bokszgála döntőjébe vezető útján; Bartha önkéntelenül is „követi” a bokszfilm műfajának hagyományos cselekménysémáját (a protagonista a fokozatosan nehezedő meccseket sorban megnyerve végül a dobogó tetejére állhat), miközben a hazai közönség is könnyen odakapcsolódhat az ese-

ményekhez, köszönhetően a hiteles észak-magyarországi miliónek és a salangmentes elbeszélésmódnak. Épp ez utóbbi a *Bajnok* legnagyobb erőssége, s a lány diadala a rövid kóda tükrében pürrhoszi győzelemnek tetszik: Vanessa és edzője visszatérnek a nyirkos, betonszürke salgótarjáni lakótelepre, hogy másnap újabb – ezúttal talán kissé nagyobb – célt tűzzenek maguk elé. A *Bajnok* tehát szaggatott, elliptikus cselekményépítésével és pesszimista végkicsengésével az amerikai sikermitosz fonákját mutatja fel, miközben szimpatikus tárgyilagossággal viszonyul a romaintegráció témájához is.

Szintén a keserű lánysors áll Anna Zamecka *Az én vérem* (Comunia, 2016) című munkájának középpontjában, mely nemcsak a fesztivál *Ők ártatlanok* elnevezésű szekciójának győztese, de korábban Európai Filmdíjjal is jutalmazták. A történet egy hátrányos helyzetű lengyel család küzdelmes mindennapjaiba enged bepillantást, főszereplője pedig a 14 éves kislány, Ola, akinek egyszerre kell gondoskodnia léha, alkoholista apjáról és viselkedészavaros öccséről, miután édesanyja elhagyta őket. Zamecka alig leplezett empátiával, ugyanakkor pátoszmentesen rajzol portrét a hősiezen helytálló kislányról, s közben akut társadalmi problémákat is leltároz: az idősebb nemzedék teljes közönyét és céltalanságát, valamint a tradicionális lengyel közösségek megrendülését. Utóbbit jól példázza, hogy az autista öcs, Nikodem felzárkóztatását sem az iskola, sem pedig a Lengyelországban hagyományosan fontos identitásképző erőt jelentő klérus nem hajlandó magára vállalni. A végsőkéig áldozatkész Ola tragédiája akkor válik teljessé, amikor megpróbálja újraegyesíteni a szétszakadt családot, ám tékozló anyja néhány nap után megfutamodik. Jeges úr tátong a két szülő között, sőt az egész familiát áthatja az egymás iránti közöny. *Az én vérem* lidérces kriptahidege érzékletesen tudósít a modern kiscsalád válságáról, s Zamecka a téma feldolgozásában visszafogottan a minimális eszközökre szorítkozik. Tág teret enged karaktereinek, ugyanakkor szavak helyett sokszor a póre arcközelik beszélnek – márpedig Ola szomorúság tekintete egykönnyen nem feledhető.

Marcel Metteltsiefen *Hazám, Watani* (Watani: My Homeland, 2016) című

kisfilmje más környezetben ugyan, de szintén családi válsághelyzetet exponál. Az 51

perces dokufilm egy szír menekültcsalád története, akik – miután a katonai szolgálatot teljesítő apát foglyul ejti az Iszlám Állam – Németországba távoznak az eskalálódó polgárháború borzalmai elől. Házat és költőpénzt kapnak egy békés kisvárosban, s míg a gyerekek több-kevesebb sikerrel beilleszkednek a helyi iskolaközösségbe, addig a lelkiileg összeroppant anya az eltűnt férj után vágyakozik. Remények és kétségek közötti őrlődése szívszorító, egynémely – magányról és hontalanságról szóló – kommentárja pedig már-már játékfilmeket idézően cizellált és mély értelmű. Ugyanakkor sokkáló jelenetek peregnek egymás után: nehézségek például, amikor a megtört asszony az ISIS által halálra kényszerített foglyokról készült fényképeket böngész, rettegve, mikor tűnik fel köztük a férje. Mettelsiefen ragyogóan takarékoskodik a szűk játékidővel, s még a fiatalabb generáció integrációs törekvéseire is figyelmet fordít. A család nagylánya, Helen például örömmel válik meg hidzsábjától, élvezni kezdi a kötöttségek nélküli női létet, s lelkesen vegyül el németajkú kortársai között. A *Hazám, Watani* megrázó krónika az újrakezdés nehézségéről, hazaszeretetről és iden-

Anna Zamecka:
Az én vérem

titástudatról, tompa reményekről és állhatatos hitről.

James Baldwin *Remember This House* című befejezetlen memoárján alapul Raoul Peck dokuja, a *Nem vagyok a rabszolgád* (*I Am Not Your Negro*, 2016), mely a múlt század afroamerikai polgárjogi mozgalmanak kései, de nagyszabású mementója. Peck hűen követi Baldwin eredeti munkájának koncepcióját: három emblemikus fekete aktivista, Malcolm X, Medgar Evers és Martin Luther King életpályáját használja sorvezetőnek a téma tág fókuszú bemutatásához. Peck mélyfúrása azt tárja fel, miként gyökeredzik a fehér többségi társadalom és a fekete kisebbség ellentéte az amerikai populáris kultúrában (filmekben és egyéb szórakoztatóipari cikkekben), a történelemben, a közgondolkodásban és a szocializációs különbségekben. Ennek megfelelően eklektikus forrásokból is dolgozik: archív híradórészletek, amatőr felvételek, reklám- és mozifilmek, interjúk és frappáns képes illusztrációk keverednek egymással, ám szerencsére korántsem öncélúan. A *Nem vagyok a rabszolgád* azért is különösen tárgyihű, sőt lírai személyességű, mert az eszéíró Baldwin maga is testközelből ismerte a mozgalmat, Samuel L. Jackson narrátorhangja pedig méltóképpen tolmácsolja a néhai szerző gondolatait,

mindamelllett meditatív hangulatot kölcsönöz a képeknek, és nagyszerűen köti össze az elbeszélés különböző epizódjait.

Kakukktojás a versenyprogramban, mégis rendkívül szórakoztató és a nézőt érdekes szellemi kihívás elé állító horvát áldokumentumfilm Žiga Virc *Houston, van egy kis gondunk!* (*Houston, We Have a Problem*, 2016) című darabja, mely a hidegháború kulisszái mögé invitál bennünket. Teljességgel fiktív története szerint a hatvanas évek elején a különutas Jugoszlávia is beszállt a szuperhatalmak között folyó űrversenybe, s olyan csúcstechnológiát fejlesztett ki, mely még az Egyesült Államok érdeklődését is felkeltette. Virc furfangosan próbálja elhithetni velünk, hogy Kennedy megvásárolta Tito űrkutatási programját: valódi archív felvételeket elegyít korhűnek tűnő, de valójában fiktív képekkel és beszélő fejtes interjúkkal, melyeket beavatott színészek játszanak el. E rendhagyó történelemóra nemcsak a közönség tárgyi tudását teszi próbára, de egyszerre bővelkedik izgalmas és humoros momentumokban, nem is szólva arról, hogy a NASA által „elrabolt” űrmérnök – természetesen szintén mondvacsinált – drámája még a szemünkbe is könnyet csalhat. E pimasz mockumentary ráadásul arra is remek bizonyíték, hogy a BDFD repertoárjától a rendhagyó közelítésmódú darabok sem idegenek. •